

RESSENYES

Un nacionalisme modern

Jordi Llorens i Vila

HISTORIADOR

Vicente CACHO VIU, *El nacionalismo catalán como factor de modernización*, Barcelona, Quaderns Crema i Publicaciones de la Residencia de Estudiantes (Biblioteca General, 21), 1998.

El *nacionalismo catalán como factor de modernización* és una obra pòstuma de Vicente Cacho Viu (Madrid, 1929-1997) que recull sis estudis que l'autor havia redactat entre 1975 i 1996. Només el capítol que obre el volum, «Contexto europeo del nacionalismo catalán de entresiglos», és un treball inèdit, una conferència que el professor Cacho havia pronunciat a la Fundación Pablo Iglesias el 26 de gener de 1996. La resta de treballs aplegats aquí van aparèixer majoritàriament en publicacions erudites de difusió molt restringida, de manera que eren del tot desconeguts per a la major part de les persones interessades en el nacionalisme català.

Vicente Cacho, veritable mestre d'historiadors, va publicar en vida un nombre relativament reduït de treballs perquè, meticulós com era, no volia lliurar a la impremta cap manuscrit que, segons el seu criteri rigorós, no estigués perfectament enllestit. Plenament conscient de la gravetat de la malaltia que l'afectava, Cacho va dedicar els darrers mesos de la seva vida a la recopilació, acuradament revisada, de diversos treballs que havia publicat al llarg dels darrers trenta anys. Gràcies a la seva tenacitat va poder acabar

l'assaig *Repensar el Noventa y Ocho*, segurament la millor aportació bibliogràfica al centenari del *desastre*, un treball sobre Ortega que probablement sortirà a la llum en els propers mesos, i el volum que comentem en aquesta ressenya que Cacho enllestí a penes tres setmanes abans del seu decés. Entre els papers que deixà hi ha el guió d'una monografia sobre Unamuno, la personalitat intel·lectual del qual havia interessat la recerca de Cacho des de feia molts anys.

Cal tenir en compte el caràcter pòstum de l'assaig que comentem perquè Cacho, mancat ja de forces, no va tenir temps de redactar un sòlid estudi introductori, de manera similar a com havia fet a *Repensar el Noventa y Ocho*, que completés i cohesionés els sis estudis que formen el volum. D'aquesta manera, els treballs que s'apleguen a *El nacionalismo catalán como factor de modernización* són reproduccions gairebé textuais, amb lleugers retocs, de les versions originals; només l'estudi que clou el volum («La Institución Libre de Enseñanza y el nacionalismo catalán»), és una refosa, molt modificada, de dos vells articles publicats els anys 1975 i 1977.

Per Cacho el fracàs del Sexenni Democràtic havia posat les bases del catalanisme, que, després de la pionera teorització d'Almirall, es va convertir insensiblement al llarg del darrer decenni del segle XIX en un moviment polític d'innegable caràcter nacionalista. Segons ens explica Cacho, en la definitiva configuració nacionalista del catalanisme va ser decisiva l'entesa de les dues grans branques de la generació catalana de final de segle: d'una banda, els modernistes i, de l'altra, els joves nacionalistes. Els primers van inspirar un veritable programa de modernització i de nacionalisme cultural que va tenir com a fites fonamentals la ruptura intel·lectual amb Madrid — cosa que la generació anterior no havia pogut ni probablement havia volgut fer — i la conversió de Barcelona en una veritable capital de cultura autònoma el marc de referència de la qual era París, indiscutible capital de la cultura llatina. A més, els modernistes van impulsar un difícil procés de depuració i fixació ortogràfica de la llengua catalana que es va encetar a les pàgines de *L'Avenç* el 1890 i que va culminar el 24 de gener de 1913 amb l'aprovació de les normes ortogràfiques sota l'aixopluc institucional de Prat de la Riba, aleshores president de la Diputació de Barcelona.

L'entesa Fabra-Prat de la Riba per fer possible la normativització de la llengua catalana exemplifica a bastament la fructífera col·laboració que

modernistes i joves nacionalistes van saber mantenir, malgrat les diferències de tota mena que els separaven, des de mitjan de la dècada dels noranta, quan ambdós grups van protagonitzar, amb la guerra colonial de rerefons, la conquesta i catalanització de l'Ateneu Barcelonès, destacada plataforma ciutadana des d'on van impulsar un ambiciós programa de nacionalització cultural. Els joves nacionalistes, formats políticament en el si del Centre Escolar Catalanista i la Unió Catalanista, i ja sota el lideratge de Prat de la Riba, van saber treure profit de l'excepcional situació creada a Espanya i a Catalunya arran de la desfeta de 1898 i convertir el catalanisme en un moviment polític de masses. En qualsevol cas, assenyala Cacho, el món cultural i polític català dels primers vint anys del nou segle va estar ininterrompudament en mans de la generació nacionalista de final de segle encapçalada pels tetrarques Enric Prat de la Riba, Josep Puig i Cadafalch, Lluís Duran i Ventosa i Francesc Cambó.

Cacho situa el nacionalisme català en un context més ampli: l'emergència de les morals col·lectives (al costat del liberalisme i del socialisme) a l'Europa de final de segle com a agents dinamitzadors del cos social. Des de l'inici el catalanisme cerca referents internacionals que, si en un primer moment podien ser Irlanda (per a Almirall el catalanisme havia d'actuar parlamentàriament com feia a Westminster el «partit irlandès») o Hongria («mirall de Catalunya», segons Guimerà), ben aviat va ser evident que per al catalanisme l'exemple a imitar era la Bohèmia dels joves txecs. Igual que succeïa a Bohèmia, la via electoral s'imposà com l'única estratègia políticament viable i el parlamentarisme va ser acceptat, malgrat les prevencions inicials, pel catalanisme vertebrat entorn de la nova Lliga Regionalista, que mai no va caure en cap temptació autoritària, com sí que auguraven alguns representants de la nova generació intel·lectual. I fins i tot el catolicisme mai va ser per als nacionalistes, malgrat els ensenyaments de Collell i de Torras i Bages i el fet que gairebé tots eren catòlics practicants, el factor vertebrador de la nacionalitat, tot i que, certament, sempre hi va haver una forta influència d'arrel cristiana sense que mai arribés, però, a tenir un caràcter confessional, per la qual cosa tot el ventall ideològic catalanista podia engruixir les files nacionalistes.

D'altra banda, el nacionalisme català, explica Cacho, es constitueix com un projecte de regeneracionisme hispànic perquè, lluny de ser un moviment de caràcter disruptiu, es presenta amb un innegable afany

intervencionista amb l'objectiu de modernitzar l'Estat espanyol, influir en el seu govern i fer possible la convivència hispànica. És per això que no ens ha d'estranyar l'acostament de catalanistes coneguts amb alguns dels més destacats representants de la intel·lectualitat madrilenya. Cacho, profund coneixedor de la Institución Libre de Enseñanza, dedica algunes pàgines d'aquest assaig a reconstruir la relació de Francisco Giner amb Joan Maragall, Eugeni d'Ors i, sobretot, amb Josep Pijoan, veritable home pont entre els intel·lectuals nacionalistes i el món de la Institución (Junta para Ampliación de Estudios i Residencia de Estudiantes).

En resum, l'obra de Vicente Cacho repassa la complexitat del nacionalisme català i el situa en el context de la crisi de final de segle que sotraguejà el món cultural europeu, alhora que rebutja amb fermesa l'equiparament interessat i apriorístic que en els darrers anys s'ha fet des d'alguns mitjans polítics i mediàtics espanyols —i fins i tot catalans— del nacionalisme català amb els nacionalismes exacerbats que caracteritzen la fi del mil·lenni a Europa.